УДК 336: 334.012

Марина А. С.
Донецький державний університет управління

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА КРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Запропоновано систему поглядів на забезпечення фінансової безпеки країни в умовах зростаючого впливу міжнародного фінансового ринку. Обсяги та глибина впливу факторів зовнішнього середовища визначаються рівнем інтеграції фінансової системи країни до світового фінансового простору.
Ключові слова: фінансова безпека, фінансова інтеграція, забезпечення фінансової безпеки, сфери фінансової безпеки.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Забезпечення економічного зростання країни базується на найбільш оптимальному використанню наявних в країні й залучених фінансових активів. Значна кількість фінансових інструментів, їх вартість та доступність призводять до переорієнтації суб'єктів підприємницької діяльності на зовнішні джерела фінансування, що в свою чергу призводить до збільшення залежності країни від подій та тенденцій розвитку світових фінансових ринків. Розвиток процесів фінансової інтеграції та глобалізації, що супроводжуються посиленням взаємозв'язків між окремими учасниками фінансових відносин в разі виникнення кризових явищ підсилюють вплив негативних чинників. Фінансова криза, що виникла в зовнішньому середовищі, поширюються «ефектом доміно» внаслідок наявності значної взаємодії фінансового сектору країни від світових фінансових ринків та фінансових ринків основних країн-партнерів. Зважаючи на необхідність створення умов стабільного розвитку фінансового сектору країни в умовах тісної взаємодії зі світовим фінансовим простором, проблема забезпечення належного рівня фінансової безпеки в умовах фінансової інтеграції набуває все більшої значущості.

Аналіз останніх досліджень й публікацій. Проблеми забезпечення фінансової безпеки країни розглядаються в працях багатьох вітчизняних та закордонних науковців. Питанням фінансової безпеки країни присвячені роботи провідних вітчизняних вчених, таких як О. І. Барановський [1], М. М. Єрмошенко [2], В. М. Геєць [3], В. Т. Шлемко та І. Ф. Бінько [4], С. Кульпінський [5], А. І. Сухоруков [6]. Питанням розвитку світового фінансового простору, інтеграційним процесам в фінансовій сфері та їх впливу на розвиток окремих економік присвячені роботи І. В. Альошиної [7], Л. О. Примостки [8], В. Ю. Шевченко [9], Ф. Хартмана (P. Hartmann) [10], М. А. Коса (M. A. Kose) [11].

Виділення невирішених раніше питань. Незважаючи на значну кількість робіт, присвячених аналізу фінансової безпеки країни, питанням забезпечення її оптимального рівня в умовах зростаючого впливу процесів фінансової інтеграції приділено недостатньо уваги.

Мета статті. Метою статті є визначення основних концептуальних положень щодо забезпечення фінансової безпеки держави в умовах фінансової інтеграції.

Викладення основного матеріалу. Визначення політики держави щодо забезпечення збереження національних інтересів базується, перш за все, на Конституції України [12], Законі України «Про основи національної безпеки України» [13], указі Президента України «Про стратегію національної безпеки України» [14]. Значна роль у забезпеченні захищеності сталого розвитку суспільства та прогресивного розвитку держави відводиться захищеності національним інтересам в економічній сфері. Основною складовою економічної безпеки країни є її фінансова складова, що характеризується збалансованістю та стійкістю фінансової системи, її здатністю забезпечувати наявність достатнього обсягу фінансових активів для сталого розвитку держави й суспільства в умовах прогнозованих й не прогнозованих внутрішніх та зовнішніх ризиків, загроз, дестабілізуючих факторів, кількісних та якісних чинників об'єктивного й суб'єктивного характеру.

Фінансова система являє собою, по-перше, сукупність сфер та ланок фінансових відносин (фінанси домогосподарств, суб'єктів підприємницької діяльності, державні фінанси); по-друге, це сукупність фінансових інститутів та ринків що оперують різноманітними фінансовими інструментами (здійснення операцій з фінансовими ресурсами: обіг грошової маси, кредитування, запозичення, інвестування, страхування). Отже, забезпечення фінансової безпеки має здійснюватися в двох напрямках: забезпечення захищеності фінансових інтересів домогосподарств, суб'єктів підприємницької діяльності та держави; забезпечення стабільного розвитку й невразливості національних фінансових інститутів та ринків під впливом чинників фінансової інтеграції.

Виділення окремих галузей фінансової діяльності базується на виділенні основних сфер фінансових відносин та суб'єктів, основна діяльність яких припадає на цю сферу. Сукупність підприємств та фінансових інститутів, що діють у певній сфері фінансової системи утворюють сегмент фінансового ринку країни. Основними сферами фінансової діяльності є:

- бюджетна сфера – сфера функціонування фінансових потоків для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій, включає формування доходів бюджету, здійснення видатків бюджету, державний та гарантований державою борг;
- грошово-кредитна сфера – сфера функціонування фінансових потоків з надання позичкових коштів на строк до одного року (грошова сфера) або більше одного року (кредитна сфера);
- валютна сфера – сфера функціонування фінансових потоків, що виникають при здійсненні операцій з іноземною валютою;
- банківська сфера – сфера функціонування фінансових потоків із залучення вільних фінансових коштів, обслуговування розрахункових операцій та надання інших видів фінансових послуг;
- фондовий ринок – сфера функціонування фінансових потоків з торгівлі цінними паперами на біржовому та позабіржовому ринках;

© Марина А. С., 2013

- інвестиційна діяльність – сфера функціонування фінансових потоків зі здійснення інвестування;

- страхування – сфера функціонування фінансових потоків із забезпечення страхового захисту людини або інтересів (майна, прибутку тощо) від різного роду небезпек.

Розвиток національної фінансової системи країни в сучасних умовах не можливий без участі в процесах глобалізації фінансових відносин й інтеграції до світового фінансового простору. Фінансова інтеграція – це процес проникнення окремих національних фінансових систем до світового фінансового простору, що супроводжується лібералізацією фінансових операцій, усуненням бар'єрів між національними та міжнародними фінансовими ринками, розвитком взаємозв'язків між фінансовими установами, уніфікацією фінансових систем, гармонізацією національного законодавства у фінансовій сфері з міжнародними нормами.

Таким чином, фінансова безпека країни в умовах фінансової інтеграції – здатність фінансової системи держави та її складових елементів залучатися до світового фінансового простору для забезпечення динамічного розвитку фінансових відносин суб'єктів господарської діяльності як в середині країни, так і та за її межами, створення сприятливих умов та необхідних фінансових ресурсів для розширеного відтворення, економічного росту країни та підвищення добробуту населення із збереженням невразливості та стійкості до негативного, дестабілізуючого та руйнівного впливу факторів та чинників зовнішнього середовища.

Обсяги як позитивного, так і негативного впливу світового фінансового простору на функціонування фінансової системи країни значною мірою залежать від ступеню фінансової інтегрованості країни, тобто від масштабів її залученості до світових потоків фінансових ресурсів.

Ефективне забезпечення оптимального рівня фінансової безпеки країни має базуватися на чіткому визначенні залежності фінансової безпеки країни від чинників та факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, а також показників їх взаємодії (рис. 1).

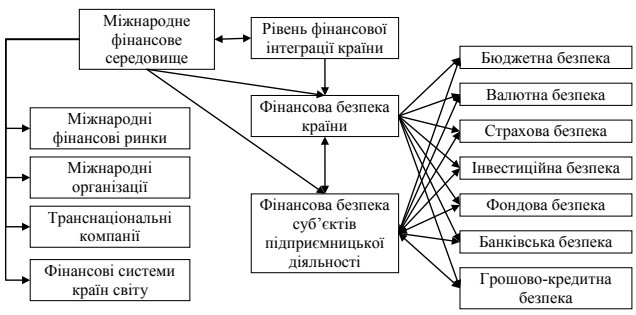

Рис. 1. Складові сфери фінансової безпеки країни

Суб'єктом забезпечення фінансової безпеки країни є усі учасники фінансових відносин в межах покладених на них функцій, обсягів повноважень та ролі у фінансових потоках.

Об'єктом фінансової безпеки є фінансові інтереси суб'єктів господарювання, фінансова система країни та фінансові ресурси. Фінансові ресурси виступають матеріальною формою фінансових відносин і призначені для забезпечення відтворювального процесу в національній економіці. Вони охоплюють доходи і грошові нагромадження домогосподарств, суб'єктів господарювання та держави в процесі розподілу та перерозподілу внутрішнього валового продукту та національного доходу. Фінансова система є досить уразливим об'єктом фінансової безпеки, оскільки являє собою сукупність відособлених, але взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, що пов'язані з процесом створення, функціонування та використання фінансових ресурсів на всіх рівнях господарювання.

Фінансові інтереси – це збільшення обсягів (вартості) фінансових ресурсів внаслідок здійснення фінансових операцій різними суб'єктами фінансових відносин. Суперечливість інтересів різних учасників фінансових відносин має як об'єктивні, так і суб'єктивні причини. До об'єктивних слід віднести різні фінансові потоки, що генеруються різними суб'єктами фінансових відносин, виходячи з прагнення максимізації власного прибутку та мінімізації ризиків. Суб'єктивні причини виникають внаслідок недосконалості розвитку в країні механізмів ринкової економіки, що спричиняє диспропорції на фінансовому ринку.

Однією з основних цілей забезпечення фінансової безпеки є досягнення балансу між інтересами (та їх задоволенням) різних суб'єктів господарювання, шляхом здійснення зваженої макроекономічної та макрофінансової політики.

Загрози фінансовій безпеці – наявні та потенційно можливі явища та чинники об'єктивного та суб'єктивного характеру, що створюють небезпеку стабільності та розвитку національної фінансової системи.

Забезпечення фінансової безпеки – діяльність суб'єктів фінансових відносин спрямована не реалізацію заходів щодо підвищення рівня фінансової безпеки до її оптимального рівня з подальшою підтримкою цього рівня, що надасть можливості розвитку національному фінансовому сектору країни та забезпечить поступову інтеграцію до світового фінансового простору.

Комплекс заходів із забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції:

- заходи наукового характеру;
- заходи економічного (фінансового) характеру;
- заходи організаційно-управлінського характеру;
- заходи політико-правового (соціально-юридичного) характеру;
- заходи інформаційно-аналітичного характеру;
- заходи соціально-психологічного характеру;
- заходи інтеграційного характеру;
- заходи міжнародного характеру.

Забезпечення фінансової безпеки країни має відбуватися з досягненням певних показників:

- ефективності фінансової системи країни, тобто її здатності забезпечувати досягнення стратегічних та тактичних цілей розвитку держави;
- незалежності фінансової системи, тобто здатності держави самостійно визначати цілі, механізми та шляхи її функціонування;
- конкурентоспроможності фінансової системи, тобто її здатності залучати зовнішні та внутрішні фінансові ресурси у достатніх обсягах;
- захищеності фінансової системи, тобто її здатності повноцінно виконувати свої функції та завдання в умовах існування та впливу фінансових систем інших країн та світових фінансових агентів;
- інтегрованості фінансової системи, тобто її здатності виступати частиною світової фінансової системи із забезпеченням розширення та постійного розвитку фінансових операцій, інструментів, інститутів тощо.

Зважаючи на те, що фінансова безпека країни не є статичною (на систему безпеки впливає кон-

кретна ситуація, що складається на певному етапі соціально-економічного і політичного розвитку суспільства), то забезпечення фінансової безпеки в умовах фінансової інтеграції включає наступні елементи (рис. 2).

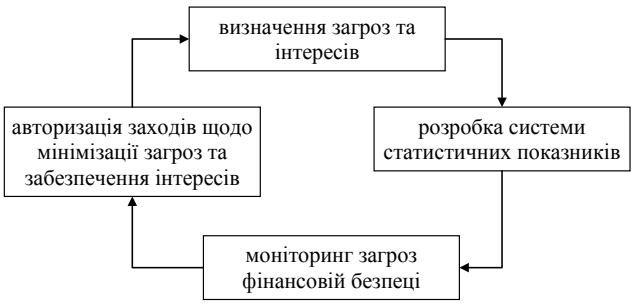

Рис. 2. Процес забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції

Формалізація загроз та інтересів. Передбачається створення переліку наявних та потенційних, кількісних та якісних, внутрішніх та зовнішніх загроз, ризиків та небезпек, що спричиняють дестабілізуючий, негативний або руйнівний вплив на фінансову систему держави. Водночас визначаються інтереси, досягнення яких є бажаним для сталого розвитку економічного й фінансового сектору країни та для забезпечення поступового ефективного інтегрування фінансового сектору до світового фінансового простору.

Розробка системи статистичних показників, які характеризують рівень загроз та рівень досягнення інтересів. Аналіз наявних методик з оцінки рівня впливу певних показників економічної й фінансової діяльності на стан фінансової безпеки, визначення найбільш вагомих галузей (чинників), управління якими дозволить вчасно уникнути або з найменшими втратами ліквідувати небезпечні для фінансового сектору дії.

Моніторинг кількісних характеристик загроз та інтересів фінансовій безпеці включає постійне відстеження рівня визначених показників з метою прогнозування рівня фінансової безпеки та своєчасного попередження виникнення певних негативних подій.

Авторизація заходів щодо мінімізації загроз та забезпечення інтересів передбачає наявність стратегічних та тактичних дій, що використовуються суб'єктами управління для забезпечення відповідного рівня їх фінансової безпеки в прогнозованих й не прогнозованих ситуаціях.

Висновки й пропозиції. Таким чином, досягнення оптимального рівня фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції забезпечується шляхом постійного моніторингу, аналізу, прогнозуванню й вчасному реагуванню на прояви дестабілізуючого впливу факторів фінансової інтеграції, чинників внутрішнього й зовнішнього фінансового середовища. Діяльність суб'єктів забезпечення фінансової безпеки має бути націлена на досягнення показників ефективності, незалежності, конкурентоспроможності, захищеності та інтегрованості національної фінансової системи в цілому та її складових елементів зокрема. Зважаючи на динамічний стан як самої фінансової системи, так і її безпеки, що визначається за певним набором показників в конкретний момент, процес забезпечення фінансової безпеки країни має бути постійним й безперервним, гарантуючи миттєву реакцію на виникнення непрогнозованої дестабілізуючої ситуації й завчасного усунення проявів прогнозованих негативних наслідків.

Список літератури:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.04.01 / НАН України; Інститут економічного прогнозування. – К., – 2000. – 36 с.
2. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. – К. : Київ. нац. торг.-ек. ун-т, 2001. – 309 с.
3. Концепція економічної безпеки України // Ін-т екон. прогнозування; кер. проекту В. М. Геєць. – К. : Логос, 1999. – 56 с.
4. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько: монографія. – К. : НІСД, 1997. – 144 с. – (Сер. «Нац. Безпека»; Вип. 2). – ISBN 966-554 002-5.
5. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами [Текст] / С. Кульпінський // Фінансова консультація. – 2000. – №5. – С. 34-38.
6. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України: монографія / (Передмова акад. НАН України С. І. Пиріжкова). – К. : НІПМБ, 2004. – 117 с.
7. І. В. Альошина. Розвиток та інтеграція як фактори ефективності національних фінансових систем // Теоретичні та прикладні питання економіки. Випуск 23, 2009. – С. 239-247
8. Л. О. Примостка. Фінансова глобалізація: сутність, форми прояву, наслідки / Л. О. Примостка, О. О. Чуб // Фінанси, облік і аудит. № 18, 2011. – С. 172-183
9. Шевченко В. Ю. Глобальні та європейські аспекти фінансової інтеграції: фактори та результати // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2008. – №103. – С. 10-14.
10. Philip Hartmann. The role of financial markets and innovations in productivity and growth in Europe/ P. Hartmann, F. Heider et al.// ECB Occasional paper series. – 2007. – No 72. [Internet sourse] – Access regime: http://www.ecb.int/pub/pdf/scpops/ecbocp72.pdf
11. Kose M. A. Financial Globalization: A Reappraisal / Kose M. A., Prasad E., Rogoff K., Wei S. J.// International Monetary Fund Working Paper WP/06/189/ – 2006. – 94 p.
12. Конституція України від 28.06.2006 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу – http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр
13. Закон України «Про основи національної безпеки України (із змінами і доповненнями)» №964-IV від 19.06.2003 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу – http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15
14. Указ Президента України «Про стратегію національної безпеки України (із змінами і доповненнями)» від 12.02.2007 № 105/2007 [Електронний ресурс]: Режим доступу – http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2007

Марина А. С.
Донецкий государственный университет управления

ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ СТРАНЫ В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВОЙ ИНТЕГРАЦИИ: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Резюме
Предложена система взглядов на обеспечение финансовой безопасности страны в условиях увеличивающегося влияния международного финансового рынка. Объем и степень влияния факторов внешней среды определяются степенью интеграции финансовой системы страны в мировое финансовое пространство.
Ключевые слова: финансовая безопасность, финансовая интеграция, обеспечение финансовой безопасности, сферы финансовой безопасности.

Maryna A. S.
Donetsk State University of Manadgement

FINANCIAL SAFETY OF THE COUNTRY IN THE CONDITIONS OF FINANCIAL INTEGRATION: CONCEPTUAL PROVISIONS

Summary
The frame of reference on ensuring financial safety of the country in the conditions of increasing influence of the international financial market is offered. The volume and extent of influence of factors of environment are defined by extent of integration a financial system of the country in world financial space.
Key words: financial safety, financial integration, ensuring financial safety, sphere of financial safety.